

यद्यपि सर्वज्ञानं धर्मिण्यभ्यातं प्रकरोतु विपर्यय इति न्यायेनाशरीरतालक्षणे मोक्षे तत्साधने शमादौ सर्वेषां शास्त्राणामैकमत्यमस्ति तथा हि शून्यदेहात्मवादिनौ माध्यमिकलौकायतिकौ संधातस्य तुच्छत्वं तस्यैव कर्तृत्वादिधर्माश्रयत्वं च प्रथयितुं मेव सदात्मानमपलपतः एव तार्किकिकादयोप्यहमर्थस्यैव कर्तृत्वादिकं प्रथयितुं चिदात्मानमपलपति अतो न तेषामात्मा पलापेतात्यर्थं किंतु संधाता देस्तुच्छत्वादौ तथा सांख्या अपि आत्मनोऽसंगत्वमेव प्रथयितुं प्रधानादिकं कल्पयति न तु तेषामात्मनः कर्तृत्वे प्रधानादिसत्यत्वे आत्मभेदात्तात्यर्थमस्ति एवं तत्रांतरतात्यर्थमप्युक्तं सर्वथापि देहनाशो वा दुःखनाशो वा निर्विषयज्ञानधारावाचितितन्मात्रं वा परमानंदो वा मोक्ष इति शब्दजविकल्पमात्रं सुषुप्तवद्वैतदर्शनाभावः सर्वेषां मोक्षेतुल्यः शमादीनां साधनत्वं च व्यावहारिकप्रक्रियाणामात्मतत्त्वप्रतिपादनप्रकारभेदानां च तेषां परस्परविरोधान्नैकशास्त्र्यं विधिमुत्वेनैव अखंडसच्चिदानंदैकरसं ब्रह्मवेदांताः विस्पष्टं प्रतिपादयंतीति तेषामेव श्रेष्ठ्यं च स्पष्टं तथापि सर्वशास्त्राविरोधेनैवोत्तरमाह गुरुपूजेति गुरुपूजात्रयैव चेत्तः प्रणिधानं तस्यैव परमगुरुत्वात् स पूर्वेषां गुरुः काले नानवच्छेदादिति तस्य पातं जले परमगुरुत्वोक्तेः दृढानामाचार्याणां तथा च यस्य देवै पराभक्तिर्यथा देवै तथा गुरौ तस्यैते कथितास्तथाः प्रकाशने महत्मान इति श्रुत्यर्थो दर्शितः शास्त्राणामविशेषात् सर्वेषां सर्वत्र मोक्ष

भीष्म उवाच गुरुपूजा च सततं दृढानां पर्युपासनं ॥ श्रवणं चैव शास्त्राणां कूटस्थं श्रेय उच्यते ॥ २ ॥ अत्राप्युदाहरंती ममिति हासं पुरातनं ॥ गालवस्य च संवादं देवर्षे नारदस्य च ॥ ३ ॥ वीतमोहं क्लमं विप्रं ज्ञानतृप्तं त्रिदिव्यं ॥ श्रेयस्का मोयतात्मानं नारदं गालवो ब्रवीत् ॥ ४ ॥ यैः कश्चित्संमतो लोकैर्गुणैश्च पुरुषो मुने ॥ भवत्यनपगान्सर्वीस्तान्गुणान् लक्षयामहे ॥ ५ ॥ भवानेवं विधोस्माकं संशयं छेत्तुमर्हति ॥ अमूढश्चिरमूढानां लोकतत्त्वमजानतां ॥ ६ ॥ ज्ञानं त्वेव प्रवृत्तिः स्यात्कार्याणामविशेषतः ॥ यत्कार्यं न व्यवस्यामस्तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ७ ॥ भगवन्नाश्रमाः सर्वे पृथगाचारदर्शिनः ॥ इदं श्रेय इदं श्रेय इति सर्वे प्रबोधिताः ॥ ८ ॥

स्य प्रतिपादनात् श्रवणं गुरुमुखेन ग्रहणं एतच्च मनननिदिध्यासनयोरप्युपलक्षणं गुरुदेवपूजाश्रवणादित्रयं च कूटस्थं अविकारिआत्यंतिकमैकांतिकं च यत् श्रेयः तद्रूपं तत्साधनत्वादुच्यते ॥ २ ॥ ३ ॥ वीति जितेन्द्रियः श्रेयस्काम इति च शिष्यलक्षणं शेषं गुरुलक्षणं ॥ ४ ॥ भवति त्वयि अनपगान् स्थिरान् ॥ ५ ॥ लोकतत्त्वं आत्मयाथात्म्यम् ॥ ६ ॥ अज्ञानमेवाह ज्ञानेहीति कार्याणां तत्तच्छास्त्रोदितकर्तव्यानां चैत्यवंदनतमशिलारोहणकृच्चंद्रायाणां मिहोत्रादीनां अविशेषतः इदं श्रेय इदं नेति विशेषावधारणहेत्वभावेन साम्यात् एवं समैव प्रवृत्तिः स्यात् ततश्च परस्परविरुद्धधर्मद्वयाचरणानुभयभ्रष्टः स्यादित्यर्थः अतस्तेषां कार्याणां मध्ये यत् अस्माकं कार्यं कर्तुं मुचितं तन्न व्यवस्यामो न निश्चिनुमः सर्वत्र श्रेयो बुद्धिसाम्यात् अतो भवान् विशेषदर्शीति द्रुक्तुमर्हति ॥ ७ ॥ एतदेवाह भगवन्निति नास्ति श्रमोऽनुष्ठानजोयस्मिन्नित्यथ मंज्ञानं तस्यैमेसाधका आश्रमाः शास्त्राणि पृथगाचारपूर्वोक्तं दर्शयितुं शीलं येषां ते पृथगाचारदर्शिनः तैराश्रमैः सर्वे नराः प्रबोधिताः ॥ ८ ॥

* फले तत्साधने च